

region as a whole and its separate areas. On this basis, it is possible to develop programs for regional development of the social sphere for the needs of regional development.

Keywords: Podilsk region, geospatial organization, social sphere, education, culture, medicine, housing and communal services, trade and mass catering, communication.

Надійшла 12.05.2021 р.

УДК 911.3:32 (477)

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.1.7>

Оксана СКЛЯРСЬКА

РЕФОРМА АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА СТАТУС І ФУНКЦІЇ ПОСЕЛЕНЬ

У статті проаналізовано зміни статусу та функцій поселень в результаті реформи АТУ України. Здійснено аналіз кількісних параметрів нового адміністративно-територіального устрою та проведено розрахунки диспропорцій районної ланки за площею та розмірами. Обґрунтовано, що реформування районного рівня АТУ передбачає зміну напрямків та інтенсивності міжпоселенських зв'язків. Зазначено можливі негативні та позитивні наслідки впливу адміністративно-територіальних змін на розвиток поселень.

Ключові слова: децентралізація, територіальна громада, розселення, адміністративно-територіальна реформа, функції поселень

Постановка науково-практичної проблеми. Реформа децентралізації реалізовується в Україні упродовж останніх 6 років і має на меті надання широких повноважень громадам задля їхнього розвитку. Необхідність адміністративно-територіальних змін в Україні є очевидною з огляду на важливість децентралізації та самоуправління для соціально-економічного розвитку поселень. Однак, на початковому етапі утворення об'єднаних територіальних громад вже були помітні деякі проблеми та небезпеки в контексті трансформації поселенської мережі та зміни статусу і функцій окремих міст і селищ. Адже запропонована методика адміністративно-територіального реформування містить чіткі кількісні параметри для базової ланки – громад, однак не враховує важливості збереження самоврядування для багатьох міст та екстичних функцій окремих селищ і сіл. Суспільно-географічний аналіз запропонованих схем реформування для Львівщини, проведений нами у 2015-2017 рр. [14] засвідчив, що були значні диспропорції в розмірах та людності громад, багато сіл залишилися поза зонами доступності центрів громад. Затверджені нові Перспективні плани у 2020 році внесли значні корективи, реформовано й районну ланку адміністративно-територіального устрою, однак ці зміни потребують глибокого наукового аналізу.

Актуальність і новизна дослідження. Реформа адміністративно-територіального устрою має як прибічників, так і опонентів. При цьому, здебільшого аналізують фінансові результати, міжбюджетні відносини, повноваження територіальних громад і нових районів. Однак, адміністративно-територіальна система

є взаємопов'язана з елементами суспільно-географічного середовища, і першочергово її зміни вплинуть на трансформацію поселенської мережі. В цьому контексті актуально і важливо дослідити наслідки впливу адміністративно-територіальної реформи на статус та функціональне значення поселень, а також перспективи і можливі загрози для подальшого розвитку різних категорій міст і сіл.

Новизна дослідження полягає в тому, що: проведено кількісну оцінку параметрів нового АТУ України, регіональних відмінностей диспропорцій районного поділу; здійснено аналіз центрального та ексцентричного розташування нових райцентрів як чинника подальшого розвитку поселень та міжпоселенських зв'язків на конкретних прикладах; виявлені і узагальнені можливі позитивні та негативні наслідки впливу реформи і зміни статусу поселень на подальший їхній розвиток.

Зв'язок теми з важливими науково-практичними завданнями. Дослідження різних аспектів впливу реформи АТУ на зміну статусу і функцій поселень, трансформацію поселенської мережі загалом обумовлене необхідністю і важливістю наукового обґрунтування результатів і перспектив реформи децентралізації в Україні, надання наукових рекомендацій для подальшого вдосконалення механізмів функціонування територіальних громад та нових районів відповідно до потреб суспільства.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Суспільна географія має значні теоретичні напрацювання щодо вивчення проблем АТУ України і пропозицій його реформування. Аналіз проблем адміністративно-

територіальної організації держави, а також методичні обґрунтування нового формату АТУ знаходимо в працях М. Барановського, М. Дністрянського, А. Доценка, Ф. Заставного, О. Заставецької, Л. Заставецької, Я. Олійника, М. Паламарчука, М. Пістуна, О. Топчієва, О. Шаблія, Л. Шевчук та ін. Зокрема, у працях М. Дністрянського детально проаналізовано параметри сучасного адміністративного устрою України та наведено пропозиції його реформування [5]. Зв'язок особливостей розселення та адміністративно-територіальних змін розкрито у публікаціях А. Доценка [3]. Суспільно-географічну оцінку сучасного АТУ України виконав О. Шаблій [16]. Про значні вади укрупнення сільрад зазначають О. Заставецька й Т. Заставецький [7, с. 10–13]. На їхню думку, позбавлення статусу центрів сільських рад у процесі створення громад призведе до занепаду периферійних сіл. Центральні поселення ще певною мірою зберігатимуть людність або й поповнюватимуть її з вихідців із інших сіл. А решта сільських поселень поступово занепадатиме, як це було у період ліквідації так званих неперспективних сіл (70-ті роки ХХ ст.). На переконання вчених, погіршиться і транспортна доступність людей до центру громади, де будуть сконцентровані головні управлінські установи, освітні, медичні та культурні заклади.

Критичний аналіз параметрів новостворених громад областей Українського Полісся та демографічного потенціалу їхніх центрів як важливого чинника адміністративно-територіальної реформи наведено в публікаціях М. Барановського [1]. За переконанням вченого, від правильного обрання центрів громад значною мірою залежить ефективність адміністративно-територіальних змін, а негативна динаміка демографічної ситуації більшості центрів громад багатьох регіонів держави (зокрема північних), яка зазвичай супроводжується виснаженням їхнього соціально-економічного потенціалу, є однією із загроз при проведенні реформи [1, с. 18].

Фактично географи застерігають управлінців щодо підтримки розвитку тільки міських поселень та великих перспективних сіл – центрів громад. У контексті дослідження систем розселення, Л. Заставецька зазначає, що функціонування громад, які об'єднують 8-10 сіл в депресивних районах з кризовою демографічною ситуацією чи дисперсним розселенням призведе до деградації сільських поселень, які не будуть центрами громади, тому показник мінімального критерію людності в таких регіонах має бути зменшений до 3 тисяч осіб

[6, с. 95-100]. Є. П. Качан і Д. В. Ткач також вказують на загрози при реформуванні адміністративно-територіального устрою у регіонах аграрного типу освоєння [8]. Я.Б. Олійник і П. Остапенко на перших етапах формування ОТГ запропонували оригінальний підхід до наукового аналізу спроможності новоутворених громад [10, с. 37-44].

Різні аспекти і виклики щодо змін територіальної організації влади в регіонах вивчають також К. Немець, Л. Немець, К. Сегіда (Харківська область) [9], З. Тітенко (Одеська область), С. Шевчук (Полтавська область) [17] та ін. Зрештою, географи є авторами першого Атласу нового АТУ України [11].

В контексті завершення процесу об'єднання територіальних громад та реформування районної ланки після проведення місцевих виборів 2020 року важливо проаналізувати, чи відповідають адміністративно-територіальні зміни застереженням та пропозиціям наукової географічної спільноти.

Викладення основного матеріалу. За реформою АТУ в Україні первинною ланкою є 1469 територіальних громад (ТГ). Нововведення, за якими було ліквідовано сформовані до 2020 р. дрібні ТГ в багатьох областях обумовлені потребою створення спроможних громад зі значним соціально-економічним потенціалом, підвищення їх бюджетних можливостей та функціональної самостійності. Так, у Львівській області за попередніми Планами передбачалось утворення 85 ТГ, а за остаточними змінами 2020 р. – 73 ТГ, з них 39 – міських, 17 – селищних, 17 – сільських. Уже з цих параметрів нового устрою для області зрозуміло, що укрупнення відбувається довкола райцентрів, інших міських поселень, рідше – довкола великих сіл, тому понад 600 сіл із сільрадами втратять її, а для 17-и ця сільрада трансформувється в адміністративний центр новоствореної громади. Відтак, ці села отримують такі ж повноваження, як і центри міських громад та перспективи зростання свого функціонального значення. Певні функції у системі розселення втрачати-муть і 18 селищ які не стануть центрами громад. Це, зокрема Олесько, Запитів, Немирів, Шкло, Дашава та інші. Науковці застерігають управлінців щодо підтримки тільки центрів громад, адже неналежна увага до інших поселень може призвести до їхнього занепаду [6, с. 97].

Загалом по Україні з усієї кількості ТГ (1469) 413 – міські (з них 23 громади, об'єднані довкола обласних центрів, 113 – новими райцентрами), 448 – селищні, 613 – сільські. Понад 350 міських поселень, які мали статус

районних центрів до впровадження реформи тепер стали лише центрами об'єднаних громад, і хоча їхні повноваження також є широкими, проте адміністративний вплив територіально зменшився, а отже й функціональне значення спадатиме. Взагалі не стануть центрами громад 47 міст і більше 400 селищ. Крім того, є випадки, коли міські поселення будуть в складі сільських ТГ (наприклад смт Битків Наддніпрянського району за 12 км від Надвірної, але входить до Пасічнянської ТГ; селище Лужани Кіцманського району за 12 км від Кіцманя, але – до Мамаївців і т.п.). Відтак, міжпоселенські зв'язки та функції поселень так чи інакше зазнаватимуть суттєвих змін.

Найбільша кількість територіальних громад буде функціонувати в Одеській (91), Дніпропетровській (86), Львівській (73), Київській (69) областях, а найменше – в Луганській (37), Херсонській (49), Кіровоградській (49), Сумській (51), Чернівецькій (52) областях. Найвища частка міських ТГ – у регіонах з найбільшою кількістю міст, а саме – Донецькій (64%), Луганській (54%), Львівській (53%) найменша – в Закарпатській (16%), Житомирській (17%), Рівненській (17%), Херсонській (18%), Волинській (20%). Селищні громади переважають в Харківській області (46%, 26 громад), Херсонській (41%, 20 громад), Чернігівській (42%, 24 громади), а сільські становлять більшість ТГ 17-и областей, зокрема більше 50% – в Рівненській, Черкаській, Чернівецькій, Одеській, Запорізькій, Закарпатській (Табл. 1).

Процес формування територіальних громад синхронізовано зі змінами АТУ на субрегіональному рівні: замість 490 адміністративних районів в Україні буде функціонувати 136 укрупнених районів. Позитивними аспектами таких змін можна вважати зменшення бюрократичного апарату та його фінансування, а також надання ширших повноважень і ресурсів громадам задля забезпечення життєдіяльності населення на місцях. Однак, досі не узгоджено процедури розподілу повноважень і фінансових ресурсів між громадою та районом. Крім того, існують небезпеки ліквідації деяких адміністративних, культурних чи навіть медичних закладів в процесі такої оптимізації, а також зменшення функцій та значення малих міст та селищ, які тривалий час були районними центрами. На рівні району буде функціонувати державна виконавча влада, зокрема поліція, податкова інспекція, прокуратура. Загалом реформування районного рівня АТУ передбачає зміну напрямку та інтенсивності міжпоселенських зв'язків, що в умовах тривалої соціально-економічної стагнації,

демографічної кризи і незадовільного транспортного сполучення може призвести до поглиблення поляризації в системі розселення та збільшення периферійних територій.

Розглянемо детальніше реформування районного рівня АТУ. Найбільше – по 8 районів передбачено в Донецькій і Луганській областях, з урахуванням районного поділу тимчасово окупованих територій. По 7 районів буде сформовано у Львівській, Харківській, Дніпропетровській та Одеській областях і лише по 3 – в Тернопільській, Хмельницькій і Чернівецькій. Щодо останніх, то наявність 3 районів пов'язана не лише з невеликою площею та кількістю населення, а й з відповідною територіальною структурою систем розселення. Так, В. Джаман виділяє в межах Чернівецької та Тернопільської областей зони середньоінтенсивних зв'язків, які приблизно і відповідають новим укрупненим районам [4]. У Волинській і Рівненській областях ці зони міжрайонних зв'язків також переважно збігаються з новими районами, однак Нововолинськ (який має потенціал міжрайонного значення) не став районним центром з огляду на більш центральне положення м. Володимир-Волинський, а периферійні північно-західні райони Рівненщини об'єднуються довкола Вараша, хоч і більше тяжіють до м. Сарни. Так, відстань напряму польовими дорогами між селищем Зарічне та Варашем становить 56 км, а автомобільними шляхами через Сарни – понад 190 км. Неоднозначним є визначення центру Дністровського району Чернівецької області – селища Кельменці, адже в межах району є міста Хотин, Сокиряни, Новодністровськ з більшим демографічним і соціально-економічним потенціалом. Очевидно, застосування принципу центрального розташування нових райцентрів не завжди матиме позитивне значення для розвитку віддалених поселень, особливо у випадку недостатнього соціально-економічного потенціалу центрального міста і слабозрозвинутої транспортної інфраструктури.

Попри пріоритет центральності розміщення головного міста району, все ж ексцентричне розташування матимуть центри деяких укрупнених районів з нерівномірним розселенням (Гайсинський, Подільський, Генічеський, Конотопський, Вишгородський, Камінь-Каширський, Новгород-Сіверський та ін.), а також у високогірних районах. Умовою ефективного виконання містами-центрами своїх функцій в таких випадках є розвинутість транспортного сполучення з віддаленими поселеннями та виробничої і соціальної інфраструктури. Як зазначає Л. Б. Заставецька, системи розселен-

ня, які існували дотепер, перетворюються у кластери [9], але для цього потрібно розвинути нові міжпоселенські зв'язки, транспортну доступність від усіх поселень до нових центрів громад і районів, покращити їхню економічну базу.

Особливі критерії районного поділу в гірських регіонах. Кількість районів в Закарпатській та Івано-Франківській областях збільшено до шести з урахуванням особливостей розселення у гірській місцевості. Так, в первинних планах районного поділу Закарпатської області сучасний Рахівський район входив до складу великого Тячівського. Однак,

попри значно меншу кількість населення від нормативної, Рахівський район буде існувати окремо з огляду на віддаленість багатьох сіл Рахівщини на понад 100 км від Тячева. З огляду на дисперсне розселення та погане сполучення суміжних гірських районів в Івано-Франківській області функціонуватимуть окремо Верховинський та Косівський райони. Гірські Вижницький і Путильський райони Чернівецької області об'єднують в один район з центром в м. Вижниця, яке матиме асиметричне розташування. Попри невеликі розміри району, все ж значна кількість гірських сіл буде віддаленою від Вижниці на понад 60 км.

Таблиця 1.

Параметри нового адміністративно-територіального устрою України

Регіон	Кількість районів	Відношення максимального значення до мінімального		Кількість територіальних громад	З них, %		
		Площі районів, рази	Кількості населення районів, рази		міські	селищні	сільські
Вінницька	6	2,4	4,5	63	28	35	37
Волинська	4	3	4,2	54	20	33	47
Дніпропетровська	7	2,3	6,8	86	24	31	45
Донецька	8	2,8	12	66	64	24	22
Житомирська	4	3,6	3,8	66	17	33	50
Закарпатська	6	1,7	3,3	64	16	28	56
Запорізька	5	1,6	5,1	67	21	27	52
Івано-Франківська	6	4,8	18,0	62	24	35	41
Київська	7	4,6	3,4	69	35	33	32
Кіровоградська	4	2,3	3,6	49	25	33	42
Луганська	8	3,4	6,7	37	54	35	11
Львівська	7	2,1	7,1	73	53	23	23
Миколаївська	4	1,9	4,7	53	8	18	26
Одеська	7	2,1	13,0	91	21	27	52
Полтавська	4	2,0	3,1	60	25	32	43
Рівненська	4	2,2	4,6	64	17	22	62
Сумська	5	2,0	4,0	51	29	30	41
Тернопільська	3	2,4	4,0	55	32	31	36
Харківська	7	2,4	15,0	56	30	46	24
Херсонська	5	1,8	4,7	49	18	41	41
Хмельницька	3	2,4	2,4	60	20	35	45
Черкаська	4	1,6	4,2	66	23	15	62
Чернівецька	3	2,2	7,2	52	21	14	65
Чернігівська	5	2,2	7,0	57	30	42	28
АР Крим	10	4,2	**	*			

*Затвердження територіальних громад відбудеться після деокупації території АРК

**немає сучасних даних по кількості населення районів АРК

Найбільшими за площею в Україні стануть Коростенський (11,07 тис. км.кв.), Полтавський (10,85 тис. км²), Хмельницький (10,76 тис. км²), Чернігівський (10,25 тис. км²) райони, тоді як найменші – Косівський, Рахівський, Бучацький, Вижницький – матимуть площу до 2 тис. км² (табл.). За кількістю населення ліди-

рують Харківський, Одеський, Львівський, Дніпропетровський (понад 1 млн. осіб), а найменші за людністю – гірські (Рахівський, Верховинський, Косівський), а також слабозаселені та слабоурбанізовані степові і поліські райони – Бериславський, Геніченський, Сватівський, Новгород-Сіверський, Корюківський, Ро-

менський та ін. Відтак, найбільшим за площею район України перевищує найменший у 14 разів, а за населенням – у 54 рази.

Помітними є відмінності і в розрізі областей (див. табл. 1). Невеликі диспропорції районного поділу у Запорізькій, Закарпатській, Херсонській, Черкаській та Миколаївській областях, де найбільший за розмірами район перевищує найменший у 1,5-2 рази. Лише у Київській та Івано-Франківській області таке співвідношення становить більше 4. Значно більші міжрайонні диспропорції за людністю в межах областей, що пов'язано з великою концентрацією населення в обласних центрах, найбільших агломераціях. Так, Харківський район (1 млн. 672 тис. ос.) має у 15 разів більшу людність, ніж Красноградський (108 тис. ос.). Одеський район об'єднає 1 млн. 376 тис. ос., що в 13 разів більше, ніж у Роздільнянському районі (104 тис. ос.) [11]. Найбільш збалансованим за розподілом населення є районний поділ Хмельницької, Закарпатської, Полтавської областей, де відношення максимальної людності району до мінімальної становить не більше 1:3. Диспропорції щодо показника людності центрів є також значними: від 1446 тис. осіб (Харків) до 4,0 тис. осіб (Вижниця). Половина поселень, які мають стати центрами районів, належать до малих міст.

За багатьма рекомендаціями для запобігання надмірним диспропорціям між районами за людністю, площею в межах областей не доцільно виділяти окремо Охтирський та Роменський райони в Сумській області, Фастівський і Обухівський на Київщині, утворювати Роздільнянський район в Одеській області, Синельниківський і Павлоградський в Дніпропетровській області. Очевидно, в деяких випадках створення невеликих районів, так само, як і визначення районних центрів обумовлено й суб'єктивними чинниками.

В абсолютній більшості регіонів найбільшими за площею є райони, сформовані довкола обласних центрів. Винятковими є Луцький район (за площею і кількістю громад менший, ніж Ковельський), а також Дніпровський (за розмірами менший, ніж Криворізький), Житомирський (дещо менший від Коростенського), Ужгородський (за площею і людністю трохи менший від Хустського). Є дві області, де район з центром в головному місті стане найменшим за площею, але найбільшим за людністю. Це Харківський та Херсонський райони.

3-поміж 136 міст-центрів нових районів, 23 – це міста, які одночасно є й обласними центрами, 111 – міста, які мали повноваження

районних центрів до реформи і 2 міста, які до цього не мали районного статусу – Буча та Вараш. Таким чином, статус та повноваження районного центру втратили понад 350 міст. Серед них – середні за людністю (понад 50 тис. ос.) міста обласного значення (напр. Нововолинськ, Горішні Плавні, Енергодар, Сміла, Ірпінь). Для Нововолинська, який увійде до складу Володимир-Волинського району лімітуючим фактором для надання йому статусу райцентру стало асиметричне положення міста та його монофункціональна структура. Подібна ситуація склалась щодо міста Енергодар, який, маючи значне інфраструктурне забезпечення, увійде до складу Василівського району, хоча людність Василівки – лише 13 тис. осіб. Ірпінь увійде у Бучацький район, хоч має краще розвинуту інфраструктуру, значно більшу людність, а відстань між містами – лише 5 км, тобто аргумент “більш центрального розташування” тут не актуальний.

Втратили статус районного центру й міста з населенням понад 20 тис. осіб (Славута, Старокостянтинів, Гадяч, Глухів, Переяслав, Яготин, Канів, Жовті Води). Особливо тривожним є позбавлення повноважень районного центру для історичних малих міст з населенням менше 20 тис. осіб (напр. Жовква, Броди, Бережани, Зборів, Галич, Хотин, Бахмач та інші) передусім через загрозу втрати статусу міста, адже у проекті Закону “Про засади адміністративно-територіального устрою” основним критерієм для визначення міста передбачено людність понад 20 тисяч осіб [13]. Водночас у слабозаселених поліських, степових або гірських місцевостях такі малі міста (з людністю до 20 тис. осіб) є серед центрів укрупнених районів, відтак їхнє функціональне значення зростатиме. Серед них – Звенигородка, Корюківка, Берислав, Вижниця, Голованівськ, Новоукраїнка, Березівка, Роздільна, Болград та інші.

Загалом можна виділити позитивні і негативні аспекти впливу реформи на зміну функцій та подальший розвиток поселень. Серед позитивних:

- створення фінансово спроможних громад з широкими управлінськими можливостями, прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, а відтак – можливість ефективно управляти в межах територіальної громади, оптимально використовувати ресурсний потенціал громади, здійснювати просторове планування території та архітектурно-містобудівну діяльність у нових умовах;

- вирівнювання повноважень між міськи-

ми та сільськими громадами, багато містечок і великих сіл стануть центрами громад зі значно розширеними функціями;

- пріоритет принципу рівновіддаленого положення центру громади чи району від інших поселень.

Водночас до негативних наслідків можна віднести:

- відсутність значної економічної бази, достатнього акцизного збору, інших джерел до-ходів в багатьох громадах депресивних регіонів, у сільській місцевості не сприятиме фінансовій самодостатності та розвитку громади;

- повноваження колишніх райцентрів тепер поширюються на значно меншу кількість поселень, знижується їхнє функціональне значення; втрачуть функціональне значення в системі розселення та управлінські ресурси загалом усі міські поселення, які не стали центрами об'єднаних громад і районів.

- неврахування наявності транспортного сполучення, належного стану доріг при визначенні центрів громад чи районів у багатьох випадках призводитиме до поглиблення периферійності і деградації віддалених сіл;

- обрання центром територіальної громади чи району поселення з невідповідними ресурсними можливостями (лише через його центральне положення) не сприятиме розвитку громади та не відповідає сформованим міжпоселенським зв'язкам.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Функціями адміністративно-територіальної системи є не лише

перерозподіл повноважень чи представництво влади на місцях, а й задоволення різноманітних інтересів населення через управлінські важелі, спираючись на соціально-економічні, етнокультурні, історичні та природно-географічні особливості поселень і регіонів. Суспільно-географічне дослідження параметрів нового адміністративно-територіального поділу України засвідчує, що важливого завдання щодо усунення диспропорцій за площею та людиною не вдалось вирішити. Загалом виявляються позитивні і негативні аспекти впливу реформи адміністративно-територіального устрою на зміну функцій поселень та їхній подальший розвиток. Існують небезпеки ліквідації деяких адміністративних, культурних чи навіть медичних закладів та зменшення функцій і потенціалу малих міст та селищ, які тривалий час були районними центрами. З іншого боку, зросте функціональне значення великих сіл, містечок, які стали центрами громад, а також міст-центрів нових районів. Позитивні результати реформи неможливі без вирішення проблеми транспортного сполучення між поселеннями, стану доріг, розширення мережі соціальних закладів і установ із надання адміністративних послуг, виробничих фондів.

Подальші дослідження цієї пробле-матики передбачатимуть детальний аналіз функціонування територіальних громад та нових районів в контексті впливу на розвиток поселень, зміну їхнього функціонального значення та людності.

Література:

1. Барановський М. О. Демографічний потенціал центрів територіальних громад регіонів Українського Полісся як важливий чинник ефективності адміністративно-територіальної реформи // *Регіон-2016 : стратегія оптимального розвитку: Матеріали Міжн. наук-практ. конф., Харків, 10-11 листопада 2016 р.* – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. – С. 17–20.
2. Децентралізація влади : Львівська область [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/region/common/id/763>
3. Доценко А. І. Адміністративно-територіальний устрій та розселення в Україні. – К. РВПС України, 2003. – 76 с.
4. Джаман В. О. Регіональні системи розселення : демографічні аспекти. — Чернівці: Рута, 2003. — 392 с.
5. Дністрянський М. С. *Політична географія України* : навчальний посібник. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 348 с.
6. Заставецька Л. Принципи формування і механізми функціонування нових територіальних громад і систем розселення у процесі реформування адміністративно-територіального устрою України // *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія Географія.* – 2013. Вип. 673-674. – С. 95-100.
7. Заставецька О. В., Заставецький Т. Б. Географічні засади формування територіальних громад у світлі нового адміністративно-територіального устрою України. *Наук. зап. ТНПУ. Серія: Географія.* – 2005. – № 2. – С. 10–13.
8. Качан Є., Ткач Д. До питання реформування адміністративно-територіального устрою та формування об'єднаних територіальних громад. *Регіональна економіка.* – 2016. – №1.
9. Дослідження міських агломерацій в аспекті реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні (на прикладі Харківської області) / К. Немець, К. Сегіда, Л. Немець, К. Кравченко, Є. Телебенєва, Л. Ключко // *Часопис соціально-економічної географії.* – № 27, 2019. – С. 28-39.
10. Олійник Я. Б., Остапенко П. О. Формування спроможних територіальних громад в Україні: переваги, ризики, загрози. *Український географічний журнал.* – 2016. - №4. – С. 37-44
11. Атлас адміністративно-територіального устрою України. Новий районний поділ та територіальні громади: 2020 / Павло Остапенко, Роман Перхалюк, Олександр Бончковський, Станіслав Остапенко. – Київ. – 2020. – 56 с.
12. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження методики формування спроможних територіальних громад” [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-п>
13. Проект Закону про засади адміністративно-територіального устрою України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67986
 14. Склярська О. Утворення об'єднаних територіальних громад в контексті впливу на розвиток поселень (на прикладі Львівської області). Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2017. – Вип. 50. – С. 325-333.
 15. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. Навч. посіб. / О. Г. Топчійев, Д. С. Мальчикова, В. В. Яворська. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.
 16. Шаблій О. І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 742 с.
 17. Шевчук С. М. Адміністративно-територіальна система Полтавської області. Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки, 2020. – Вип. 1(36). – С. 184-192.

References:

1. Baranovsky, M. O. (2016). Demografichniy potentsial tsestriv terytorialnykh hromad rehioniv Ukrainiskoho Polissia yak vazhlyvyi chynnyk efektyvnosti administratyvno-terytorialnoi reformy [Demographic potential centers of communities Ukrainian Polissya regions as an important factor in the efficiency of the administrative and territorial reform]. *Rehion-2016: stratehiia optymalnoho rozvytku: proceedings in the International Science and Practical Conference*, 17-20. Kharkov: KNU. Karazin (in Ukrainian).
2. *Detsentralizatsiia vlady: Lvivska oblast* [Decentralization of power Lviv region]. Retrieved from <http://decentralization.gov.ua/region/common/id>
3. Dotsenko, A.I. (2003). *Administratyvno-terytorialnyi ustroi ta rozselennia v Ukraini* [Administrative division and resettlement in Ukraine]. K. : RVPS Ukraine, 76 pp. (in Ukrainian).
4. Dzhaman V. O. (2003) Rehional'ni systemy rozselennia : demoheografichni aspekty [Regional settlement systems: demographic aspects]. Chernivtsi: Ruta. 392 pp. (in Ukrainian)
5. *Dnistryans'kyi M. S.* (2014) Politychna heohrafiya Ukrayiny [Political geography of Ukraine]. Lviv: Ivan Franko Lviv National University. 348 pp. (in Ukrainian)
6. *Zastavets'ka L.* Pryntsypy formuvannya i mekhanizmy funktsionuvannya novykh terytorial'nykh hromad i system rozselennia u protsesi reformuvannya administratyvno-terytorial'noho ustroyu Ukrayiny [Principles of formation and mechanisms of functioning of new territorial communities and settlement systems in the process of reforming the administrative-territorial structure of Ukraine]. *Bulletin of Chernivtsi University. Geography series.* 673-674, 95-100. (in Ukrainian).
7. *Zastavetska, O.V., Zastavetskyi, T.B.* (2005). Heohrafichni zasady formuvannya terytorialnykh hromad u svitli novoho administratyvno-terytorialnoho ustroyu Ukrainy [Geographical basis for the formation of communities in light of the new administrative-territorial structure of Ukraine]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Heohrafiia*, 2, 10-13 (in Ukrainian).
8. *Kachan YE., Tkach D.* (2016). Do pytannya reformuvannya administratyvno-terytorial'noho ustroyu ta formuvannya ob'yednanykh terytorial'nykh hromad [On the issue of reforming the administrative-territorial system and the formation of united territorial communities]. *Rehionalna ekonomika*. 1, 5-8 (in Ukrainian).
9. *Nyemets' K.* (2019). Doslidzhennya mis'kykh ahlomeratsiy v aspekti realizatsiyi administratyvno-terytorial'noyi reformy v Ukrayini (na prykladi Kharkivs'koyi oblasti) [Research of urban agglomerations in the aspect of implementation of administrative-territorial reform in Ukraine (on the example of Kharkiv region)]. *Journal of Socio- economic geography*. 27, 28-39. (in Ukrainian).
10. *Oliynyk YA. B., Ostapenko P.* (2016). Formuvannya spromozhnykh terytorial'nykh hromad v Ukrayini: perevahy, ryzyky, zahrozy [Formation of capable territorial communities in Ukraine: advantages, risks, threats]. *Ukrainian Geographical Journal*. 4, 37-44. (in Ukrainian).
11. *Ostapenko P.* (2020). Atlas administratyvno-terytorial'noho ustroyu Ukrayiny. Novyy rayonnyy podil ta terytorial'ni hromady [Atlas of administrative-territorial system of Ukraine. New district division and territorial communities]. Kyiv. 56 p. (in Ukrainian).
12. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro zatverdzhennia metodyky formuvannya spromozhnykh terytorialnykh hromad" [The Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of methods capable of forming local communities"]. (n.d.). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-п>
13. Projekt Zakonu pro zasady administratyvno-terytorial'noho ustroyu Ukrayiny. Draft Law on the Principles of Administrative and Territorial Organization of Ukraine. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67986
14. *Sklyars'ka O.* (2016). Utvorennia ob'yednanykh terytorial'nykh hromad v konteksti vplyvu na rozvytok poselen' (na prykladi L'vivs'koyi oblasti) [Formation of united territorial communities in the context of influence on settlement development (on the example of Lviv region)]. *Visnyk of Lviv National University. The series is geographical*. 50, 325-333. (in Ukrainian).
15. Topchiyev O. H. (2015). Rehionalistyka: heohrafichni osnovy rehional'noho rozvytku i rehional'noyi polityky. [Regionalism: geographical bases of regional development and regional policy]. Kherson: OLDI-PLUS. 372 pp.
16. *Shabliy, O. I.* (2001). *Suspilna heohrafiia: teoriia, istoriia, ukrainoznavchi studii* [Social Geography: theory, history, Ukrainian studio]. Lviv: LNU Ivan Franko Pub., 742 pp. (in Ukrainian).
17. *Shevchuk S. M.* (2020). Administratyvno-terytorial'na systema Poltav's'koyi oblasti [Administrative-territorial system of Poltava region]. *Bulletin of the Odessa National University. Series: Geographical and Geological Sciences*. 1(36), 184-192 (in Ukrainian).

Аннотація:

Оксана Склярская. РЕФОРМА АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО УСТРОЙСТВА УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ВЛИЯНИЯ НА СТАТУС И ФУНКЦИИ ПОСЕЛЕНИЙ

Целью реформирования административно-территориального устройства Украины является прежде всего предоставление широких полномочий общинам, а также устранение диспропорций территориального деления и социально-экономического развития. В процессе реализации реформы меняются статус и функции большинства городов и сел. Для многих поселений – центров территориальных общин и новых районов, это создает весомые перспективы. Однако, оказываются и спорные вопросы: влияния этих изменений на развитие поселений, которые потеряют административные полномочия, трансформация поселенческой сети, поляризация в системе расселения. В статье осуществлен анализ количественных параметров современного административно-территориального устройства в Украине. Указано, что не удалось устранить заметных диспропорций по размерам и численности населения районов и территориальных общин.

Всего в Украине не станут центрами общин 47 городов и почти 440 поселков. Они потеряют функции по обслуживанию и роль в системе расселения. Есть случаи, когда городские поселения будут в составе сельских территориальных общин.

В статье обосновано, что реформирование районного уровня административно-территориального устройства предусматривает изменение направлений и интенсивности поселенческих связей. В условиях длительной социально-экономической стагнации, демографического кризиса и неудовлетворительного транспортного сообщения это может привести к углублению поляризации в системе расселения и увеличение периферийных территорий.

Районными центрами не станут 26 городов, которые имели статус городов областного значения (среди них - Нововолынск, Верхние Плавни, Энергодар, Смела, Ирпень), а также большинство бывших райцентров и исторические малые города. В то же время, в слабозаселенных полесских, степных или горных местностях малые города станут центрами новых районов, поэтому их функциональное значение будет расти. Условием эффективного выполнения городами-центрами своих функций в таких случаях есть развитость транспортных связей с отдаленными поселениями и производственной и социальной инфраструктуры.

Ключевые слова: децентрализация, территориальная община, расселения, административно-территориальная реформа.

Abstract:**O. Skliarska. CHANGES IN THE ADMINISTRATIVE AND TERRITORIAL STRUCTURE OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF INFLUENCE ON THE STATUS AND FUNCTIONS OF SETTLEMENTS**

The purpose of the administrative and territorial reform in Ukraine is, first of all, to give broad powers to communities for their development, as well as to balance the quantitative parameters of administrative and territorial units of different sections. In the process of implementing the reform, the status and functions of most settlements are also changing, which will affect their social and economic development and change inter-settlement ties.

The article analyzes the quantitative parameters of the modern administrative and territorial system in Ukraine. It is noted that it was not possible to eliminate significant disparities in the size and population of the newly created districts and territorial communities. It is also noted that the agglomeration will take place around district centers, other urban settlements, less often - around large villages. It is emphasized that only the villages that will become community centers have prospects for further preservation of their functional significance in the settlement system.

In general, 47 cities and almost 440 settlements will not become community centers. There are also cases of classifying urban settlements as rural territorial communities. 354 urban settlements, which had the status of district centers before the reform, now have the status of centers of territorial communities. As a result, the powers of such cities extend to a much smaller number of settlements, and their functional significance will decrease. Service functions and a role in the resettlement system will also be lost to settlements that do not become community centers but are attached to urban ones.

The article substantiates that the reform of the district level of administrative structure involves a change in the direction and intensity of inter-settlement ties. In conditions of prolonged social and economic stagnation, demographic crisis and unsatisfactory transport connections, this may lead to a deepening of polarization in the settlement system and an increase in peripheral areas. Some medium-sized cities that had the status of cities of regional significance (among them – Novovolyn'sk, Horishni Plavni, Enerhodar, Smila, Irpin') will not be district centers, because the limiting factors for granting them the status of district center are the asymmetric position or mono-function structure of the economy. For most small towns that have lost the authority of the district center, there is the alarming possibility of losing the status of the city. At the same time, in sparsely populated Polissya, steppe or mountainous areas, such small urban settlements will become the centers of enlarged districts, so their functional significance will increase. The condition for the effective performance of the cities-centers of their functions is the development of industrial and social infrastructure, transport connections with remote settlements.

According to the results of the study, positive and negative aspects of the impact of the administrative and territorial reform and changes in the status and functional significance of settlements have been identified. Further research on this issue will include a detailed analysis of the functioning of territorial communities and new districts in the context of the impact on the settlement development.

Key words: decentralization, territorial community, resettlement, administrative and territorial reform, functions of settlements.

Надійшла 27.05.2021 р.